

„Minu“ sarja fenomen

Mis fenomen?

Millest me üldse räägime? Sellest, mismoodi (raamatukoguhoidjate ja -poemüüjate sõnul) juhtub nende juurde alatasa inimesi, kes küsivad neilt "Minu Keeniat" või "Minu Guatemalat" ja vaidlevad vastu, kui teenindajad väidavad, et sellist raamatut pole olemas. - "On ju küll!" Infobaasist vaadates selgub, et ongi, ainult et teise pealkirjaga. Kuidagi on juhtunud nõnda, et meie sari on ära lapsendanud ka teised samalaadsed raamatud.

Või räägime sellest, mismoodi needsamad inimesed raamatukoguhoidjate väitel tulevad ja küsivad: "Andke mõni - ükspuha milline - "Minu"-sarja raamat", või õigemini, tänapäeva raamatukogude reaalsuses: "Pange mind kõigi - ükspuha, milliste - "Minu"-sarja raamatute järjekorda." Ja isegi teismelised poisid olevat neid lugema asunud, tarbides krimkade ja ulme vahele maailma-avastamise kirjandust! Seda räägivad mulle raamatukoguhoidjad, kes külla kutsuvad ja minult siis küsivad: palun seletage, miks teie sarjal nii palju fänne on!

Oma fännibaas - või ilusamini öeldes, paljude inimeste suur usaldus - paistab välja meie uue sarjaraamatu ilmumise järgsel nädalal. See on tegelikult ammu teada kirjastusmaailma reegel: fännibaasiga raamatud lähevad esimesel nädalal edetabelis tippu, sest on teatud hulk inimesi, kes kohe poodi ruttavad ja uue teose pimesi ostavad. Enamasti kehtib see reegel autoriraamatute kohta, aga meil on õnnestunud seesama fenomen laiendada sarjale. On muide ka näha, et edasi jagunevad raamatud meie sarjas kaheks: mõni jääb vaid fänniraamatuks, teisest saab rahvaraamat, st ta on raamatupoodide topis ka mitu nädalat ja vahel ka mitu kuud hiljem.

"Sotsiaalne kirjandus"

Nii, nagu tänapäeval on meil sotsiaalne, ühe keskuseta meedia, samamoodi on olemas kirjandus, mis tuleb altpoolt. Meile kõigile on tänu internetile antud võimalus olla loojaks ja leida enda lugejaskond, ja seesama demokraatliku kirjanduse fenomen on jõudnud ka paberil-kaantevahele. Blogide ja sedasorti raamatute seos on ju ilmne, ning minu meelest pole siin midagi häbenenud. Küllap enamik neist autoritest jääbki ühe või kahe raamatu autoriks. Mulle meeldis, mismoodi sõnastas "Minu Soome" autor, meediaprofessor Kaja Tampere: "Igas inimeses on väike klassik peidus, raamatu kirjutamisega me proovime seda endas üles otsida."

Minu kui kirjastaja meelest ei ole meie raamatusarja ambitsioon mitte kirjanduslik, vaid etnoloogiline-sotsioloogiline: maailma erinevate külgede pealt ja kihtide haaval tõetruult lugejateni tuua. Kui sellega kaasneb ka kohati kirjanduslikke kirkushetki - ehk Kaja Tampere sõnu edasi väänates, kui autoril õnnestub enese sees kirjandusklassik üles leida - siis on see ülimalt hea lisaboonus, aga igast sarja raamatust seda ei pruugi leida. Ja just nõndamoodi meie lugejad neid raamatuid näivad võtvatki: meile andestatakse rohkem kui päriskirjanikele, sest me pakume midagi muud: siiralt päris iseenda maailma. (Ainus, mida me raamatutes oleme vahel muutnud, on mõne tegelase nimed.)

Antropoloogilise ambitsiooniga

Kas "Minu"-sarjast saab klassika? Ma loodan, et aja kulg lisab sellele sarjale väärtust juurde: kunagi saavad meie järeltulijad lugeda, missugune paistis maailm eestlastele 2000ndate alguses. Seda nii erinevate maailma maade mõttes kui ka elustiilide ja väärtushinnangute mõttes. Kui me valime-otsime "Minu"-sarja uusi autoreid, siis üritame leida erinevaid tüüpe, erinevaid lugusid - nii et iga raamat avaks meile mitte ainult uue koha, vaid ka lõigu ühest

inimtüübist ja maailmale lähenemise viisist. Olen väga rahul, et meilt on tulemas näiteks sõduriraamat "Minu Haiti" või et meilt on juba ilmunud feministi maailma tutvustav "Minu Hispaania". Kirjastuse köögipolelt vaadates on kõik need raamatud ja tegijad omavahel mingitmoodi seotud: näiteks Itaalia ja Soome autorid on mõlemad akadeemilise elu argipäeva avavad, Kolumbia ja Argentina autorid on mõlemad vabatahtlikuna võõral maale tööle läinud, samamoodi Horvaatia, ja Horvaatia ning Itaalia autorid on mõlemad omakorda "välismaalasega abiellunud naise" lugu edasi andmas. Ja nii edasi. Hetkel otsin ma näiteks laevakoka või meremehe lugu, küll oleks tore selle looga märgistada mõni maailma veekogu.

Paljud neist raamatutest peaks suurendama lugejate sisemist tolerantsust, sest samastumise läbi hakkavad nad paremini mõistma. "Minu Eesti" räägib ühest inimrühmast, kes on Eestis (eriti meeste seas) naeruvääristatud: välismaa mees, kes on meie naisega abiellunud. "Minu Maroko" näitab seda, mismoodi otsib tõe religioosse hingega inimene ja mismoodi hakkab ta moslemina maailma nägema. "Minu Kanada" räägib väliseestlastest, keda ju samamoodi pigem karikatuurina koheldakse nn kodueestlaste seas. "Minu Ibiza" annab võimaluse vaadata sellise naise hinge, kes oma lapse jättis vanemate sugulaste juurde maha, et saaks minna armastuse saarele tasakaalu otsima. Sa loed, ja sa mõistad, miks... Näiteid võib veel edasi tuua, aga tegelikult ei olegi sel mõtet: enamiku edastatud kogemuste (kunsti ja kirjanduse) puhul käib ikka kaasas seesama samastumine, mõistmine ja integreerumine.

Globaalne küla

"Minu"-sari ei oleks sel kujul saanud sündida, kui meil ei oleks lahtist maailma. Meil on seljakotirändurid, õpilas- ja üliõpilasvahetused

Nii sagedaste segaabiellude ja massiturismi (sealhulgas vabatahtlike-turismi ja seljakotirändamise) aeg on üsna värske. Loomulikult on kirjanikud-kunstnikud alati reisinud ja maailmas kas isoleeritud eksootilisi kohti või vastupidi, säravaid metropole elukohtadeks otsinud. Aga meie, nagu juba öeldud, ei räägi vaid kirjanikest ja kunstidest. Me räägime rahvast ja fikseerime seda, mida on näha igas perekonnas ja igas külas: maailm on avatud, maailm liigub rohkem kui varem.

Ma mõtlesin selle üle, kui USA-s elades kuus aastat tagasi sattusin lugema raamatupoes riulit, mis oli jätkuks reisikirjadele. Need ei olnud reisikirjad, need olid elukirjad läbi erinevate maade. Seal olid kahepaikse kirjaniku Bill Brysoni kogemused Ameerika-elust ja Inglismaa-elust ("Notes from the Big Country" jt), seal oli Pariisi kolinud austraallanna Sarah Turnbulli kogemusraamat ("Almost French"), tänu millele olen minagi justkui koos Sarah'ga Pariisis käinud ja koos Billiga Uus-Inglismaal elanud. Selline kogemusraamatute trend oli USAs sel hetkel juba alanud, Eestisse see veel jõudnud polnud. Umbes samal ajal sain ma oma "Minu Ameerika" esimesed peatükid niisugusesse seisu, et saatsin need kahele tuttavale Eesti kirjastusele. Mõlemad vastasid julgustavalt, aga soovitasid pigem midagi muud kirjutada. "Sa kirjutad ju hästi, aga see žanr on imelik," kirjutas üks mulle. "See pole ju päris reisiraamat, see pole probleemraamat, kui sa kirjutad lapsega lõbustuspargis käimisest ja muust igapäevaelust..."

Mina aga uskusin, et globaalses külas tahetakse lugeda teiste kogemusi ja pole sugugi vaja kirjutada lugejatele vaid niiöelda giidijuttu. Just igapäeva elu pisiasjadest paistab antud rahva ja koha kultuur. Võisin hiljem end õnnitleda, et ma endale kindlaks jäin ja kahe kirjastuse eitava reaktsiooni peale oma usku nurka ei visanud.

Globaalsest külast veel. Muidugi on maailm alati lahti olnud (nagu Viivi Luik on öelnud: maailm on alati lahti, maailm ei saagi kinni olla), ta on lihtsalt erinevat viisi meile avatud, võibolla kunagi muutub maailm taas lokaalsemaks (kui näiteks nafta otsa saab) ja meile jääb vaid mälestus neist dekadentlikest kümnenditest, kus kõik kõikjale kolisid ja kultuurikonfliktidega maadlesid. Ma loodan, et saame oma sarjas kõik need tänapäeva eestlaste/maailmakodanike voolusuunad ära kaardistada ja raamatuteks teha, aga eriti ahvatlevad mind sarja planeerides sellised kohad, kust maailm tundub vähem "lahtine" olevat. Väga igatsen leida näiteks kellegi kogemuslugu Albaaniast - üks äraunustatud maa siinsamas Euroopas.

Sarjal on jõud

Enesesse vaadates näen ma peeglist seda pinnast, kuhu "Minu"-sari langes. Teismeeas armusin ma "Maailm ja mõnda" sarja, enne seda kogusin "Saja rahva muinasjutte" - need on kaks täiesti konkreetset (kuigi tol hetkel küll alateadlikku) inspiratsiooniallikat, millest meie sari mu peas alguse sai. Lisaks on muidki sarju, mida ma koguma olen kippunud: Mirabiilia, Europeaia, Punane Raamat... Eesti raamatumaastik tundub juba ammu olevat sarjadest kantud, meie lugejatele meeldib koguda.

Mina ise olen raamatute seas üles kasvanud - olin raamatukoguhoidja tütar, kes lasteaia asemel raamaturiulite vahel päevi veetis ja teismeeas juba ise raamatukoguhoidja palka hakkas saama. Mäletan täpselt, mismoodi meie raamatukogus olid sarjad tõstetud eraldi riiulitele: sarjad olid erilised, neid ei pandud muude raamatutega segi alfabeetilises järjekorras. Alateadlikult jäi see mind mõjutama, ja kui ma nüüd näen raamatupoodides, mismoodi "Minu"-sari on riiuli hõlvanud ja jätkab laienemist järgmisele, siis ma noogutan: sarjal on jõud. Jätkuks meil, tegijatel, vaid oskust oma sarja hoida ja arendada.

Üks oluline hetk: "Minu..."

Mult on lugejatega kohtumisel palju küsitud, kuidas siis ikkagi täpselt tekkis see kaval äriplaan, niisugune eristuva tugeva nimega raamatusari tekitada.

Tagantjärgi analüüsid näen ma mõningaid hetki, kus pealtnäha juhuslikult-intuitiivselt tabasin ära olulise asja. Esiteks, üks õhtupoolik hämarduvas New Yorgi lähistel Port Jeffersonis, meie toonase korteri akna peal kõõludes, kus vaatasin merepiiri ja tundsin alt hispaania restoranist tulevaid lõhnu. Olin mõni aeg tagasi otsustanud, et kirjutan oma USA eluperioodist raamatu, polnud küll veel korralikult peatükkigi selle jaoks kirjutanud, aga juba mitu nädalat mängisin mõttes pealkirjadega. Sildistasin selle otsingu käigus nii iseennast kui ka Ameerikat, ja tol hetkel tabas mind äratundmine: mitte mingeid silte pole vaja, las see olla "Minu Ameerika". See on just see minu perspektiiv, mismoodi mina siin täna asju kogen ja kirjeldan.

Niimoodi sõnastatud raamatunimes oli väge ja omamoodi vastuolu: ühest küljest võis seda tõlgendada väga tagasihoidlikult (see on ju vaid minu vaatenurk, ärge pange pahaks), teisalt aga võis väita, et see on just ääretult pretensioonikas (Ameerika kuulub minule!) Olin selle lihtsa ja julge pealkirjaleiuga nii rahul, et hakkasingi raamatu jaoks märkmeid tegema, peagi hakkasin blogi pidama, tulevase raamatu plaan tagataskus, ja nii see läks. Ainult tänu sellele ülimalt lihtsale pealkirjale sai tekkida see sari oma jõus, nii et inimesed poes küsivad "Kättpidi Keenias" raamatu asemel "Minu Keeniat".

Paljudel on oma "Minu..."

Teine oluline hetk oli kord Eestis meilipostkasti vaadates. Seal oli kõrvuti kiri Argentinast, Hispaaniast ja Poolast, ning kiri sõbralt, kes plaanis just Austraaliasse kolida. Selleks ajaks oli "Minu Ameerika" esimene osa juba trükitud, aga kõik mu plaanid olid vaid isikliku kirjutamisega seotud, kirjastuski sai loodud juhuslikult (raamatupidaja soovitas teha pigem osaühing kui füüsilisest isikust ettevõtjaks hakata, ja naljaviluks sai sellele siis mõnusa algriimiga enesekeskne nimi mõeldud, Petrone Print). "Oot, aga siin on mul ju sõbrad, kellel on kõigil oma "Minu...."" viisin ma tol hetkel oma peas kokku olulise info. "Ja minul on ju nüüd kirjastus, mul on tegelikult... ju võimalus hakata raamatusarja tegema!" Loomulikult selgus sõpradega ideed jagades, et nad olid ka ise mõelnud, et võiks oma kogemustest raamatu kirjutada!

Tere, maailm

Kolmas oluline hetk oli umbes pool aastat hiljem: see hetk juhtus maailmakaardi ees. Loomulikult teadsin ma, et maailmas on umbes 150 riiki, hulk põneva nimega piirkondi ja linnu lisaks, aga ma polnud seda enda jaoks "Minu"-sarja kontekstis varem läbi mõelnud. Olin pigem, tõsiselt võtnud kõrvalt kirjastamiskogemustega inimestelt saadud manitsusi, et sarja võiks teha mõne raamatu aastas... Aga milleks? Selleks hetkeks oli mu postkasti hakanud iga nädal, vahel isegi iga päev, tulema raamatuettepanekuid erinevatest maailma kohtadest, lugejad tahtsid lugeda, kirjutajad tahtsid kirjutada,...

Ja sel hetkel seisin ma selle maailmakaardi ees ja ütlesin endale: "Minu"-sari peaks hakkama igal kuul ilmuma! Kümme aastat järjest? Sada raamatut järjest?

Eks näis.

Epp Petrone, sügis 2010